

Abraham og Isak: At stole på Gud, når man ikke forstår

Af Anna Døssing Gunnertoft, provst

En lille tekst med et kæmpe spørgsmål

Fortællingen om Abraham og Isak udgør en beskedent del af den store fortælling om, hvordan Gud former det folkeslag, han er i gang med at skabe gennem udvælgelsen af Abraham. Alligevel er det en af Bibelens måske mest udfordrende tekster, som gennem historien har både fascineret og provokeret. For moderne mennesker synes Abrahams villighed til at ofre sin søn helt uforståelig. Hvordan kan en kærlig Gud bede om noget så grusomt? Hvorfor protesterer Abraham ikke, som han ellers gør andre steder? Og hvad siger fortællingen egentlig om Gud?

Netop derfor er teksten blevet fortolket igen og igen op gennem historien af såvel teologer som filosoffer. Nogle har læst den som en fortælling om lydighed og tro. Andre som en symbolsk forløber for Kristus. Andre igen som et opgør med datidens offerreligion.

Tekstlæsning:

”Senere skete det, at Gud satte Abraham på prøve. Han sagde: »Abraham!« og da Abraham svarede ja, sagde han: »Tag Isak, din eneste søn, ham, du elsker, og begiv dig til Morijalandet. Der skal du bringe ham som brændoffer på det bjerg, jeg giver dig besked om.« Tidligt næste morgen sadlede Abraham sit æsel og tog sine to karle og sin søn Isak med. Da han havde kløvet offerbrændet, begav han sig på vej til det sted, Gud havde givet ham besked om.

To dage efter fik Abraham øje på stedet i det fjerne, og han sagde til karlene: »Bliv her med æslet, mens jeg og drengen går derhen for at tilbede; så kommer vi tilbage til

Denne side må gerne kopieres og mangfoldiggøres, hvis det sker med kildehenvisning.

jer.« Abraham tog offerbrændet og lagde det på sin søn Isak. Selv tog han ilden og kniven, og så gik de to sammen. Isak sagde til sin far Abraham: »Far!« Abraham svarede: »Ja, min dreng!« Isak sagde: »Vi har ilden og brændet, men hvor er offerlammet?« Abraham svarede: »Gud vil selv udse sig et offerlam, min dreng.« Og så gik de to sammen.

Da de kom til det sted, Gud havde givet ham besked om, byggede Abraham et alter og lagde brændet til rette; han bandt sin søn Isak og lagde ham oven på brændet på alteret. Så rakte Abraham hånden ud og tog kniven for at slagte sin søn. Men Herrens engel råbte til ham fra himlen: »Abraham, Abraham!« Han svarede ja, og englen sagde: »Læg ikke hånd på drengen, og gør ham ikke noget! Nu ved jeg, at du frygter Gud og end ikke vil nægte mig din eneste søn.«

Da Abraham så op, fik han øje på en vædder, som hang fast med hornene i det tætte krat bagved. Abraham gik hen og tog vædderen og bragte den som brændoffer i stedet for sin søn. Abraham gav dette sted navnet: »Herren ser«. I dag kaldes det: »Bjerget, hvor Herren viser sig.«

Herrens engel råbte igen til Abraham fra himlen: »Jeg sværger ved mig selv, siger Herren: Fordi du har handlet sådan og ikke nægtet mig din eneste søn, vil jeg velsigne dig og gøre dine efterkommere så talrige som himlens stjerner og som sandet ved havets bred. Dine efterkommere skal erobre deres fjenders porte. Alle jordens folk skal velsigne sig i dit afkom, fordi du adlød mig.« (1. Mosebog 22:1-18).

Fælles refleksion:

Hvad tænker du, når du hører/læser disse vers?

Indholdsglimt: En fortælling fuld af stilhed og spænding

Fortællingen om Abraham og Isak er i sin fortællestil bemærkelsesværdigt enkel, koncentreret og tilbageholdende. Den er fortalt uden forklaringer på følelser eller motiver, og netop derfor bliver den så stærk og urovækkende. Fortælleren kommenterer næsten ingenting.

Samtidig bruges gentagelser meget bevidst: ”din søn, din eneste søn, ham du elsker”, ”de gik begge sammen”, ”Abraham, Abraham!” Gentagelserne giver fortællingen både tyngde og følelsesmæssig dybde.

Fortællingen er også dramatisk opbygget som en stigende spændingskurve:

1. Gud giver befalingen
2. Rejsen begynder
3. Isaks spørgsmål skærper konflikten
4. Abraham løfter kniven
5. Guds indgriben kommer i sidste øjeblik.

Vendepunktet bliver afgørende: Gud stopper ofringen. Hele fortællingen synes at bevæge sig mod døden, men ender i afbrydelsen af døden.

Tro eller blind lydighed?

Den hebraiske fortællestil arbejder ofte sådan: Med få ord, stor fortætning og plads til eftertanke. Derfor har fortællingen kunnet læses på mange måder: bogstaveligt, symbolsk, moralsk, eksistentielt, psykologisk og teologisk.

Isak som billede på Kristus

De tidlige kristne læste ofte fortællingen symbolsk. Eksempelvis så kirkefaderen Origenes Isak som et billede på Kristus: Den elskede søn, der bæres frem til offeret. Vædderen i krattet som billede på Kristus med tornekrone.

En anden kirkefader, Johannes Chrysostomos, lagde vægt på Isaks frivillighed. Isak bliver ikke kun et offer, men en villig deltager, ligesom Jesus senere går frivilligt mod korset.

Luther: Tro midt i det umulige

For Luther handler teksten også om noget almengyldigt: At troen bliver prøvet. Abraham handler i tillid til, at Gud kan overvinde selv døden. Det perspektiv finder han i det nytestamentlige skrift Hebræerbrevet, hvor det siges, at Abraham troede, at Gud kunne oprejse Isak fra de døde:

Denne side må gerne kopieres og mangfoldiggøres, hvis det sker med kildehenvisning.

”I tro bragte Abraham Isak som offer, da han blev sat på prøve, og var rede til at ofre sin eneste søn, skønt han havde fået løfterne ... for han regnede med, at Gud havde magt endog til at oprejse fra de døde” (Hebræerbrevet 11:17-19).

Abraham troede på opstandelsens mulighed, før opstandelsen overhovedet var åbenbar. Abraham tror altså ikke blot på en idé om Gud, men på at Gud kan skabe liv selv gennem døden.

For Luther kulminerer Abraham-historien således i fortællingen om Isaks ofring. Her står Abraham i en uløselig konflikt: Guds løfte er knyttet til Isak – Guds befaling er at ofre Isak

Alligevel handler Abraham. I Luthers tolkning er tro ikke blind lydighed, men radikal tillid til Guds løfter: Gud må kunne holde sit løfte, også hvis døden kommer imellem. Abraham tror, at Gud kan skabe liv; også dér hvor alt ser lukket ud.

Kierkegaard og troens paradoks

I ’Frygt og bæven’ beskriver Kierkegaard Abraham som troens ridder. Troen indebærer her en dobbeltbevægelse: Først at give afkald – og så alligevel tro, at man får det tilbage. Det er ikke rationelt, men netop troens paradoks. Kierkegaard beskriver troen som ’det absurde’: At stole på Gud dér, hvor forstanden ikke kan følge med. Kierkegaard kritiseres for at suspendere etikken til fordel for religion/tro.

Kan Gud stå bag prøvelsen?

Nogle tænkere har haft svært ved at acceptere, at Gud står bag denne befaling. Kant mente eksempelvis, at det måtte være en fejl, og at det snarere var Satan end Gud, der stod bag prøvelsen. Det kan understøttes af det nytestamentlige Jakobs Brev 1:13: ”... og selv frister han [Gud] ingen.”

Fra offerlogik til menneskelig værdighed

Den Pulitzer-vindende amerikanske forfatter Marilynne Robinson vægter fortællingen lidt anderledes. Hun fortolker den ud fra dens historiske og kulturelle kontekst. Hvis man

Denne side må gerne kopieres og mangfoldiggøres, hvis det sker med kildehenvisning.

læser teksten i et moderne vakuum, virker Gud monstrøs. Men hvis teksten læses som en kontrast til den omkringliggende verden, hvor børneofring var en reel religiøs mulighed, kan pointen blive næsten omvendt: Israels Gud er ikke som guderne, der kræver børn. I oldtidens nærorientalske verden var forestillingen om at ofre det førstefødte barn nemlig ikke utænkelig (fx græsk mytologi – Agamemnon).

Senere profettekster i Det Gamle Testamente reagerer voldsomt mod børneofringer:

”»Hvordan skal jeg nærme mig Herren? ... Skal jeg give min førstefødte for min overtrædelse ...?« Menneske, du har fået at vide, hvad der er godt, hvad Herren kræver af dig: Du skal handle retfærdigt, vise trofast kærlighed og årvågent vandre med din Gud” (Mikas Bog 6:6-8).

Gud har altså aldrig befalet børneofringer. I det hele taget er den gammeltestamentlige Gud ikke optaget så meget af ofringer som en gave til ham, men snarere som et måltidsfællesskab, hvor der tages vare på enker, faderløse og fremmede. Det er selve prøvestenen for sand gudsdyrkelse: Retfærdighed og kærlighed er vigtigere end slagtofre.

Allerede i Salmernes Bog og hos profeterne i Det Gamle Testamente siges det, at Gud ikke ønsker blodofre i sig selv, men retfærdighed, barmhjertighed og troskab:

”Troskab ønsker jeg, ikke slagtofre, kundskab om Gud, ikke brændofre” (Hoseas’ Bog 6:6).

Robinson ser ofte denne bevægelse som den røde tråd i Bibelen: væk fra vold, hierarki og offerlogik henimod menneskelig værdighed og social ansvarlighed. Derfor bliver afslutningen på Abraham-fortællingen afgørende: Barnet bliver ikke dræbt. Vædderen træder i stedet. Fortællingen ender ikke i offeret, men i afbrydelsen af offeret.

Dermed bliver fortællingen identitetsskabende for det folk, Gud ’former’. Ikke blot et folk med ritualer, men et folk med en bestemt etik. Robinson ser derfor Bibelen som en moralsk dannelsesproces, hvor Gud former et folk, der lærer at værne om menneskeliv.

Abraham i lyset af Kristus

For Paulus opfyldes Guds løfte til Abraham endeligt i Kristus. Kristus er Abrahams efterkommer og verdens velsignelse. Derfor kan Paulus sige:

”Men hvad Abraham angår, blev løfterne givet til ham og til hans afkom. Det hedder ikke: »Og til dine afkom« i flertal, men i ental: »Og til dit afkom«, og det er Kristus” (Galaterbrevet 3:16).

At høre Kristus til er at høre Abraham til. Ikke biologisk, men ved tro. Derfor fortsætter Paulus:

”Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, på at være træl eller fri, på at være mand eller kvinde, for I er alle én i Jesus Kristus, og hører I Kristus til, er I også Abrahams afkom, arvinger i kraft af Guds løfte” (Galaterbrevet 3:28-29).

Men forskellen er afgørende: Abraham bliver stoppet, mens Gud selv går hele vejen. I kristen tro er det ikke mennesket, der giver Gud sit barn. Det er Gud, der giver sig selv til verden.

Jürgen Habermas: ”Det kristne håb handler blandt andet om opstandelsen fra de døde og frelse fra denne verdens onder, og det er alt sammen helt afhængigt af Guds løfte.” Altså ikke tro på troen, men Kristus!

Det afgørende spørgsmål: Hvem er Gud?

Hvor nogle læsninger af Abraham og Isak fremhæver absolut lydighed, troens paradoks eller suspensionen af etik (som hos Søren Kierkegaard), vil eksempelvis Robinson også se teksten som led i en moralsk civilisationsproces: Gud former et folk bort fra hellig vold, bort fra menneskeoffer, bort fra religion som magt og frygt og henimod et retfærdigt fællesskab. Det betyder ikke, at lydighedstemaet forsvinder. Men lydigheden forstås inden for en større bevægelse: Guds hensigt er ikke destruktion, men dannelse af et folk, der lærer at værne om liv.

Derfor bliver den dybeste pointe måske ikke: ”Vil Abraham ofre sin søn?” men: ”Hvilken Gud er mennesket ved at lære at kende?” Guds væsen er nemlig helt afgørende for tillid og tro.

Hvad betyder fortællingen for os i dag?

Fortællingen udfordrer os stadig. Vi møder alle situationer, hvor vi ikke forstår Gud, hvor vi mister kontrollen, eller hvor troen bliver sat på prøve. Abraham-fortællingen minder os om, at tro ikke altid er sikkerhed eller fuld forståelse. Tro kan også være tillid midt i mørke og usikkerhed.

Fortællingen inviterer os derfor ikke til blind lydighed, men til at reflektere over, hvad tro og tillid betyder i vores egne liv. Hvad vil det sige at stole på Gud, også når vi ikke forstår det hele?

Men fortællingen minder os også om noget andet: Gud ønsker ikke destruktion, frygt eller blind underkastelse. Gud former mennesker til tillid, barmhjertighed, retfærdighed og ansvar for næsten. Hvis mennesket er skabt i Guds billede, bliver omsorgen for andre en del af gudslivet selv.

Tro handler derfor ikke kun om relationen til Gud, men også om den måde, vi lever med andre mennesker på. At følge Gud er ikke at blive mindre menneskelig. Det er at lære at elske mere sandt.

Take away-pointer:

1. **Tro er ikke altid forståelse.** Abraham-fortællingen viser, at tro nogle gange er tillid midt i usikkerhed og mørke.
2. **Gud stopper offeret.** Fortællingens klimaks er ikke døden, men at Gud griber ind og redder livet.
3. **Bibelen bevæger sig væk fra offer og vold.** Historien kan læses som et opgør med menneskeofring og religion baseret på frygt.

Denne side må gerne kopieres og mangfoldiggøres, hvis det sker med kildehenvisning.

4. **Tro handler også om næsten.** Sand gudsdyrkelse viser sig i barmhjertighed, retfærdighed og omsorg for sårbare mennesker.
5. **Det afgørende spørgsmål er: Hvem er Gud?** Fortællingen inviterer os til at reflektere over, hvilket billede af Gud vi lever med – og hvordan det former vores liv.

Spørgsmål til videre samtale og refleksion

1. Hvor i mit liv har jeg svært ved at give slip på kontrollen og stole på Gud?
2. Hvad fortæller denne tekst mig om, hvem Gud er, og hvordan påvirker det mit forhold til ham?
3. Hvordan kan tro på Gud blive synlig i den måde, jeg møder andre mennesker på, især dem, der er sårbare, ensomme eller har brug for omsorg?
4. Hvad betyder det konkret i min hverdag at leve med mere tillid, barmhjertighed og ansvar for næsten?